

Natuurbescherming 1964-1965

[946.3 : 907]

J. VAN SOEST
(Ver. tot Behoud v. Natuurmomenten)

Onder de titel Natuurbescherming 1964-1965 verscheen onlangs een uitstekend verzorgd en ook rijk en goed geïllustreerd verslag over de activiteiten van de Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming over de laatste twee jaar.*) De bespreking van dit periodieke verslag vormde het hoofdthema van de (besloten) ochtendvergadering van de Contact-Commissie op 18 december 1965, die 's middags werd gevolgd door een openbare vergadering over de Waddenzee.

Het verslag geeft een goed beeld van de activiteiten van deze, door 100 aangesloten organisaties gevormde strijdgroep voor de natuur- en landschapsbescherming en bevat naast organisatorische en algemene gegevens een overzicht van bemoeiingen met bepaalde terreinen.

In het algemene gedeelte wordt onder andere gewezen op het in werking treden van de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening per 1 augustus 1965, waardoor voor het planologisch beleid nieuwe wegen worden geopend. De Contact-Commissie is van oordeel dat dit beleid vooral gericht zal moeten zijn op het concentreren van de verdere bevolkingsgroei in stedelijke agglomeraties en het intact laten van de open ruimten, waarvan door provinciale verordeningen het landschapsschoon zal moeten worden beschermd, onder meer door daarin ook pseudo-agrarische bebouwing te weren. Anderzijds moeten met name in de randstad nieuwe recreatie-gebieden naar het voorbeeld van het Amsterdamse Bos, worden geschapen; de totale kosten ervan zullen bijna 1 miljard gulden bedragen.

Eenzelfde bedrag, maar dan bij voorkeur op korter termijn te besteden, is nodig voor de zuivering van onze zo ernstig verontreinigde en steeds verder vervuilende oppervlaktewateren.

Duidelijke bezwaren heeft de Contact-Commissie tegen het structuurbeleid voor de landbouw, in het bijzonder tegen de Ruilverkavelingswet en de wijze waarop deze wordt toegepast. Al is hierin onlangs wel enige verbetering gekomen, wetswijziging blijft noodzakelijk om een eind te maken aan het wel bepaald ondemocratische beginsel bij de stemming, waarbij alle niet-uitgebrachte stemmen als „voor” worden geteld. Doch ook de onvoldoende differentiatie in de ruilverkaveling ontmoet ernstige bezwaren bij de Contact-Commissie, die overigens de wenselijkheid van ruilverkavelingen uit agrarisch oogpunt — zoals in de discussie bleek — tenvolle erkent, doch terecht meent, dat een ruilverkaveling in een tuinbouwgebied een geheel

*) Verkrijgbaar na gireren van f 2,50 op postrekening 21.04.81 van de Stichting voor Natuur- en Landschapsbescherming te Amsterdam met vermelding: Natuurbescherming 1964-1965.

ander karakter zal moeten hebben dan bijvoorbeeld in de Groninger klei of in een weer totaal andere streek als Twente. Met name is er een ernstig gebrek aan integratie tussen ruilverkaveling enerzijds en landelijke, respectievelijk provinciale ruimtelijke ordening anderzijds. Twente is daarvan een typisch voorbeeld: het streekplan spaart, maar de ruilverkaveling gaat door! Van veel belang — zeker in een dergelijke streek, waar bij een sterk groeiende bevolking de recreatiebehoefte snel stijgen — is het instellen van landschapsreservaten, met behoud van de agrarische bevolking, hetgeen dan echter gepaard zal moeten gaan met subsidiëring van het individuele boerenbedrijf.

Ook bij de behandeling van de afzonderlijke terreinen blijft Twente niet onvermeld en spreekt de Contact-Commissie met name haar bezorgdheid uit over het seponeren van alle (55) tegen overtreders van het kapverbod opgemaakte processen-verbaal, hetgeen elders wel eens nieuwe „kapschandalen” in het leven zou kunnen roepen.

Het aantal terreinen, waarmee de Contact-Commissie zich in 1964 en 1965 heeft bemoeid, is te groot om zelfs de namen daarvan in dit artikel te vermelden. Daarom wordt volstaan met het noemen van enkele onderwerpen, die in het bijzonder van bosbouwzijde wel van belang kunnen worden geacht. Zo heeft de Contact-Commissie met succes aangedrongen op het niet verlenen van toestemming voor olieproefboringen in Staatsnatuurreservaten op de Waddeneilanden. Daartegen kon geen succes worden geboekt bij de poging, de Emmerdennen volledig te vrijwaren van stedelijke bebouwing. De beoogde sprong over de Schelmseweg van de bebouwing van Arnhem, waartoe blijkens het ontwerp-streekplan Rijn en IJssel het voornemen bestond, kon echter worden tegengehouden.

Een principieel succes werd bereikt bij de verdediging voor de Kroon van de bezwaren tegen het streekplan Utrechtse Heuvelrug, waarin het provinciaal bestuur in eerste instantie had gemeend binnen de bebouwde kom geen onderscheid te moeten maken tussen bebouwing en recreatiegebied. De Kroon heeft op dit punt goedkeuring aan het streekplan onthouden en bepaald, dat daarin alsnog een afzonderlijke bestemming zal moeten worden gegeven aan het Zeisterbos, het Dribergsebos e.d., zodat daarmee het gevaar van een latere bebouwing van deze voor de recreatie zo belangrijke gebieden is afgewenteld.

Van de onderwerpen, waarmee de Contact-Commissie zich wel heeft bemoeid, doch waarover de overheid nog geen beslissing heeft genomen, vallen te noemen de mogelijke vestiging van zoetwaterbekkens in de Biesbosch en het eventueel verder afgraven van de Sint Pietersberg voor de cementindustrie. Ter voorkoming van dit laatste heeft de Contact-Commissie een uitstekend alternatief voorgesteld: het van elders, doch nabij, aanvoeren van het benodigde materiaal door middel van een buisleiding.

Na een inleiding van de voorzitter van de Contact-Commissie, jhr mr M. van der Goes Naters, begon 's middags de door omstreeks 500 belangstellenden bijgewoonde openbare Waddenzee-vergadering met een inleiding

van dr J. Verwey, oud-directeur van het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee te Den Helder. De heer Verwey documenteerde zijn zeer boeiend betoog met een ongelooflijk omvangrijk cijfermateriaal, dat niet naliet indruk te maken. In iedere eb- en vloedperiode vindt een wateruitwisseling van in totaal 3,5 km³ plaats. Door de afnemende stroomsnelheid ontstaat daarbij achter de Waddeneilanden een meer dan verdubbelde concentratie van plankton en andere voedingsbestanddelen, waarvan een rijke dierenwereld kan leven. Zo vindt men op de bodem vele miljarden mosselen, gemiddeld 70 per m², die per jaar 20 miljoen kg vlees produceren, waardoor de Waddenzee het best geëxploiteerde mosselgebied van West-Europa kon worden.

In de grond leven bovendien nog vele miljarden kokkels, andere schelpdieren, wormen, wadslakjes e.d.

Deze onvoorstelbare hoeveelheid kleine dierlijke wezens vormen zelf weer een voedselbron voor de mens en voor andere diersoorten, die een hogere plaats in de voedselketen innemen. Zo zijn er alleen al in de westelijke Waddenzee in de nazomer rond 6 miljard garnalen, die 6 miljoen kg wegen en waarvan 1/3 wordt verorberd door de schar en een ander 1/3 gedeelte door de vissersvloot wordt geoogst. Van de schar komt uit het gehele waddengebied 20.000 kg op de markt, samen met 30.000 kg tong, 5.000 kg bot, 2.000 kg kabeljauw en nog kleinere hoeveelheden van andere vissoorten, alsmede 100.000 kg paling. Ook de sportvisser laat zich niet onbetuigd, al is zijn vangst onbekend, doch wel weet men zijn consumptie aan zeepieten; het zijn er 2 miljoen.

Daarnaast leven talrijke vogelsoorten van de Waddenzee. Alleen in het westelijk gedeelte fourageren er 40.000 scholeksters, 40.000 kanoet- en bonte strandlopers, 20.000 rosse grutto's, 8.000 wulpen en nog vele andere vogelsoorten. Tijdens de vogeltrek zijn deze aantallen nog veel groter; op een willekeurige teldatum enkele jaren geleden kwam men tot 500.000 steltlopers. Hieruit blijkt reeds overduidelijk ook de betekenis van het Waddengebied als steunpunt in de vogeltrek.

Tenslotte nog iets over de zeehonden: er zijn er 1400, waarvan de volwassen exemplaren per dag gemiddeld 5 kg vis eten. Daarmee passeert 1/4 van de totale platvispopulatie de maag van een zeehond.

B. S. N. O. W. 2

Prof. dr M. F. Mörzer Bruijns sprak daarna over de „droge” kant van het Waddengebied, de eilanden, die hun bijzonderheden als biotoop danken aan hun eeuwenlang gescheiden zijn van de vaste wal en de geringere mate van verstoring. Met de noordelijke ligging leidt dit tot zodanige afwijkingen van overig Nederland, dat het Waddengebied als afzonderlijk plantengeografisch district wordt onderscheiden, dat bovendien is gekenmerkt door het veel voorkomen van gradienten, vanwege overgangen van zand naar slik en van zout naar zoet.

In zoölogisch opzicht zijn de afwijkingen nog groter, bijvoorbeeld door het ontbreken van egel, mol, veldmuis en neekhoorn, terwijl de noordse woelmuis wel voorkomt en elders ontbreekt. *W. S. N. O. W. 2*

Ornithologisch vallen de Waddeneilanden niet zozeer op door het ontbreken van bepaalde soorten, doch vooral door de grote aantallen (voedselrijkdom) en het voorkomen van soorten die elders zeldzamer worden of geheel verdwijnen (zilvermeeuw, mantelmeeuw, grante, noordse stern, visdief, bontbekplevier, strandplevier, talrijke ganzen- en eendesoorten en bijvoorbeeld ook op de grond broedende roofvogels). De geringe mate van verontreiniging van het milieu is hiervan de belangrijkste oorzaak.

De ontwikkelingen in het Deltagebied hebben reeds duidelijk gemaakt, dat het verlies aan natuurlijke ruimten niet vervangbaar is. Des te meer geldt dit voor de Waddeneilanden, die nog in veel grotere mate dan de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden steunpunt zijn voor de vogeltrek en in dat opzicht, vanwege hun grotere voedselrijkdom, ook de Duitse waddeneilanden verre overtreffen.

Als men dit aspect in internationaal verband bekijkt, kan dit tot geen andere conclusie leiden dan dat Nederland in dit opzicht een bijzonder grote verantwoordelijkheid draagt. Kwalitatief enigszins vergelijkbare gebieden zijn er in Europa maar weinig (Groot-Brittannië en Ierland, Frankrijk, Spanje), doch in kwantitatief opzicht is er geen enkel ander gebied, dat de vergelijking kan doorstaan. Inpoldering is daardoor ook in internationaal opzicht onaanvaardbaar.

Als derde inleider stelde mr H. P. Gorter de voor- en nadelen van inpoldering zo objectief mogelijk tegenover elkaar. Hij verwees hierbij naar een kort tevoren te Groningen gehouden Waddensymposium, waarbij vooral van de zijde van de Rijkswaterstaat opmerkelijke geluiden te horen vielen. In de eerste plaats was daar naar voren gebracht, dat het afsluiten van een gebied als de Waddenzee veel gecompliceerder is dan van de Zeeuwse en Zuidhollandse stromen, waardoor de onderneming veel meer tijd zal vergen en veel meer geld zal kosten, te weten 5 à 6 miljard gulden. Daartegenover staan dat de waterstaatkundige voordelen veel geringer zijn, omdat de kustlijn nauwelijks wordt bekort en de nieuwe kustlijn als gevolg van de inpoldering extra voorzieningen zal vergen. Tenslotte maakt de lange tijdsduur, dat de tegenwoordige waterkeringen niet kunnen wachten op voorzieningen en dus ongeacht de eventuele inpoldering van de Waddenzee toch op „delta-pei” moeten worden gebracht.

De winst van de Waddenzee-inpoldering voor de landbouw zal slechts gering zijn, omdat maar 1 tot 2 km langs de kust uit klei bestaat, waardoor niet meer dan 10.000 tot 15.000 ha goede cultuurgrond kan worden gewonnen. Deze kan men desnoods afzonderlijk indijken. De eventuele voordelen van grotere zoetwaterreservoirs zijn twijfelachtig: zij zullen komen in een gebied, waaraan men daar geen behoefte heeft en bovendien zal de ontzilting eindeloos veel tijd kosten.

Een nieuwe zinvolle bestemming voor de drooggelegde gronden is niet zo gemakkelijk te bedenken. Men noemt in dit verband vaak de recreatie, maar hoeveel zal het kosten om een dergelijke grote oppervlakte voor de recreatie te beplanten en op andere wijze in te richten? En men kan zich

voorts afvragen, of daar ter plaatse nu wel zo'n grote behoefte aan is. Immers Friesland is zeer dun bevolkt en Groningen wat minder, doch de dichtheid blijft ver beneden die van de randstad en in de komende decennia zal althans naar verhouding daarin niet veel verandering komen. En als de voorstanders van inpoldering de betere verbindigen met de eilanden als pluspunt naar voren brengen, mag daar het verloren gaan van het eilandkarakter zeker wel tegenover worden gesteld. De recreatie is ongetwijfeld het beste gediend met het instandhouden of zelfs bevorderen van een grote mate van verscheidenheid. Inpoldering van de Waddenzee zou juist aan deze veelheid (men denke bijvoorbeeld ook aan wadzeilen, wadvissen, wadlopen) afbreuk doen.

Als men de argumenten van de voorstanders aldus in het licht van de objectiviteit heeft gebracht en daarnaast nog stelt de ernstige bezwaren uit natuurbeschermingsoogpunt door de eerste beide inleiders belicht, kan men zich niet aan de indruk onttrekken, dat de voorzitter van de Contact-Commissie, jhr mr M. van der Goes van Naters, het reeds in zijn inleiding bij het rechte eind had, toen hij het Waddengebied beschouwde als te zijn gebleven in de staat van de tweede scheppingsdag uit de bijbel en daarvan zei: „Laat dit nu maar zo blijven”.